

Nr 10

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående åtgärder i syfte att göra i bank sparat kapital värdebeständigt.

I två inom riksdagen väckta till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 139 i första kammaren av herr *Karlsson, Fritiof*, och nr 175 i andra kammaren av herrar *Jansson* i Benestad och *Börjesson*, har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om på vad sätt på bankräkning insatt kapital skall kunna göras värdebeständigt.

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan hänvisas till motionen I: 139.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från *fullmäktige i riksbanken*, *fullmäktige i riksgäldskontoret*, *bank- och fondinspektionen* och *sparbanksinspektionen*. Därjämte har Svenska bankföreningen, Svenska jordbrukskreditkassan och Svenska sparbanksföreningen beretts tillfälle avgiva yttrande i ärendet.

Fullmäktige i riksbanken anför, att frågan om värdefasta placeringar enligt vad fullmäktige erfarit kommer att upptagas av stabiliseringsutredningen. Ett expertutlåtande i ämnet står redan till utredningens förfogande. Då frågan om värdebeständigheten av just banksättningar icke torde böra brytas ut ur detta större sammanhang, synes den i motionen gjorda hemställan icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fullmäktige i riksgäldskontoret uttalar:

I den tidigare debatten rörande hithörande problem har riktats åtskilliga invändningar mot införandet av indexbundna lån — bl. a. av fullmäktige i remissyttrande till bankoutskottet den 6 mars 1952. Sedan dess har problemen blivit ytterligare belysta och penetrerade genom den utredning om indexregleringar på låne marknaden, som verkställdes inom 1951 års penningvärdesundersökning.

Motionerna berör allenast en sektor inom sparväsendet, nämligen banksparandet. Emellertid torde det i praktiken icke vara möjligt att avgränsa området för indexregleringen till enbart inlåningen i bank. En indexreglerad bankinlåning, som givetvis förutsätter en indexreglerad utlåning, skulle nämligen sannolikt leda till krav på en motsvarande anordning jämväl inom försäkringsväsendet och slutligen resultera i en mer allmän indexreglering på hela kreditmarknaden, vilket skulle innebära uppkomsten av dubbla marknader — den ena indexreglerad, den andra icke — med skilda räntenivåer. Det säger sig självt, att en dylik utveckling också kommer att väsentligt ändra förutsättningarna för ränte- och lånepolitiken.

Den i motionerna väckta frågan upprullar sålunda problemkomplex av synnerligen komplicerad och svårbedömlig art. I betraktande härav är det

förklarligt, att kreditinrättningarna icke själva, såsom annars varit att förvänta, tagit något initiativ på förevarande område.

Motionärerna synes utgå från såsom en given förutsättning, att penningvärdet kommer att rent automatiskt fortsätta att sjunka. Gentemot en sådan uppfattning bör framhållas, att det av statsmakterna angivna målet för den ekonomiska politiken är att med bibehållen full sysselsättning bevara ett fast penningvärde. Ansträngningarna bör följaktligen i första hand och med all kraft inriktas på att fullfölja de strävanden, som har detta mål i sikte, ty i själva verket torde en stabilisering av penningvärdet utgöra det viktigaste incitamentet för ett ökat enskilt sparande. Endast om man lyckas i dessa strävanden, när man en verklig lösning av den i motionerna upptagna frågan om värdebeständighet av banksparande.

Slutligen vill fullmäktige, som självfallet hyser största förståelse för syftet med de föreliggande motionerna, erinra om, att den fulla sysselsättningens innebörd och konsekvenser i olika avseenden, bl. a. för sparandet, för närvarande är föremål för undersökning inom stabiliseringsutredningen. Dessutom torde spörsmålen om sparande och värdebeständighet komma att aktualiseras i samband med behandlingen av pensionsberedningens nyligen framlagda betänkande till allmän pensionsförsäkring. Under sådana förhållanden synes någon särskild utredning rörande det i motionerna upptagna spörsmålet icke för närvarande påkallad.

Bank- och fondinspektionen anser att förslaget förtjänar att övervägas och anför beträffande frågans tekniska sida:

Ett värdebeständigt banksparande förutsätter ett häremot svarande arrangemang på utlåningssidan, så att eventuella indextillägg på de sparade medlen automatiskt kan finansieras. Detta innebär att banken måste i första hand finna en marknad för krediter, där låntagaren är villig att låta skuldens nominella belopp växa i takt med en eventuell penningvärdeförsämring. Vidare torde, både med hänsyn till att det sparande som här åsyftas enligt sakens natur bör vara tämligen stabilt, och av rent praktiska skäl böra förutsättas viss tidsbundenhet, sannolikt minst ett år, både för inlåningen och utlåningen. Av det sist anförda framgår att med nuvarande banklagstiftning affärsbankerna knappast torde kunna i nämnvärd omfattning medverka vid den förordade sparformen.

Det bör slutligen påpekas att indexregleringen på utlåningssidan komplicerar säkerhetskraven; banken måste t. ex. tillse att en inteckning som utgör pant för ett indexbundet lån lyder på ett större belopp än lånet.

Det här skisserade systemet överensstämmer i stora drag med det s. k. indexsparande som sedan 1955 praktiseras i Finland. Rörande detta sparande torde i övrigt få hänvisas till en i Svensk Sparbankstidskrift häfte 6 för 1956 förekommande artikel om indexklausulen i Finlands penninginstitut.

Det är uppenbart att införande av värdebeständigt sparande måste föregås av ingående överväganden av olika slag ej blott i de frågor som berörts i det föregående utan även t. ex. beträffande de skatterättsliga konsekvenserna. En utredning i ämnet synes emellertid, om den anses böra komma till stånd, avse även frågan om införande av värdebeständiga obligationer och liknande förbindelser; ett sådant lån har hittills förekommit i Sverige, nämligen Kooperativa förbundets förlagslån av år 1952.

Inspektionen har sålunda ej något emot att en utredning kommer till stånd beträffande lämpligheten av att införa s. k. värdebeständigt sparande respektive värdebeständiga obligationer m. m.

Sparbanksinspektionen framhåller bl. a. följande.

Det i föreliggande motioner uppställda målet rör omedelbart endast banksparandet. Enligt sparbanksinspektionens mening är det emellertid fråga om huruvida garantier för värdebeständighet, därest sådana över huvud kunna skapas, kunna begränsas till endast det sparande som sker i vissa institutioner. En sådan begränsning skulle ytterligare inveckla ett därför utan tillräckligt besvärligt problem. Införas indexregleringar av banksättningar torde så böra ske även för liv- och pensionsförsäkringar. På grund av sparinstitutens beroende av kapitalmarknaden måste vidare värdebeständiga placeringar även kunna göras på denna. Däremot kan en skillnad tänkas upprätthållas mellan korta och långa fordringar. Det är ju de senare som egentligen aktualisera hela problemet.

Rent tekniskt synes problemet innebära — om man såsom administrativt otymplig, praktiskt ogenomförbar och ej helt rättvisande avvisar tanken att staten skulle lägga en skatt på värdestegringen av realkapital, enskilt och allmänt, och därmed ersätta fordringsägarna — att alla försträckningsavtal, ingångna för ej alltför kort tid, antingen de kallas insättningar eller lån eller bära andra namn, måhända med undantag i särskilda fall t. ex. för växlar, skulle förses med en indexklausul för bevarande av kontraktsenhetens realvärde.

För bankinrättningarnas del finge tillses att den indexreglerade inlåningen icke komme att överstiga den del av utlåningen, som på grund av överenskommelse mellan kreditmarknadens parter eller läget på marknaden kunde förses med indexklausul. Av flera skäl, bl. a. för att ställda säkerheter för lån icke skulle bli otillräckliga, synes inom bankerna en nollställning av fordringarna få ske vid ränteterminerna genom att indextillägg då skulle eräggas av låntagarna respektive gottgöras insättarna. Tilläggen skulle således i tekniskt hänseende komma att behandlas på samma sätt som till betalning förfallna räntor. I skattehänseende märkes att om syftet med kompensationserna skulle fyllas måste dessa vara fria från inkomstskatt hos borgenärerna och kunde väl icke utgöra avdragsgill kostnad hos gäldenärerna.

I och för sig synes någon lagändring icke erfordras för att sparbankerna skulle kunna använda indexklausuler i in- och utlåningen. En annan fråga är huruvida dylik användning skulle anses önskvärd eller tolerabel ur allmän synpunkt. I varje fall torde den icke kunna sättas i verket utan att motsvarande företeelse vinner insteg på kapitalmarknaden.

Avslutningsvis påpekar inspektionen, att exempelvis ett indexreglerat sparande måste medföra stora besvärligheter i administreringen av detsamma och föranleda, att sparinstitutens kostnader för medelsförvaltningen stegre. Det kan därför icke gärna ifrågakomma, att sådan reglering skulle införas utan att syftet med densamma verkligen fylldes. På dessa grunder kan inspektionen icke utan vidare ansluta sig till det av motionärerna ställda yrkandet, att utredning skall anställas om på vad sätt banksparande skall kunna göras värdebeständigt utan anser sig bara förorda en förutsättningslös utredning, huruvida värdebeständighet för sparkapital, oberoende av den centrala penningvärden, kan åstadkommas vid en fortskridande inflation och i så fall medlen härför.

Svenska bankföreningen förklarar sig icke vara övertygad om att åtgärder för att göra banksättningar värdebeständiga i längden skulle vara till

nytta. Införandet av värdebeständighetsgarantier skulle ju i själva verket innebära ett erkännande av att man ej litade på statsmakternas förmåga att hindra en fortgående inflation. Enligt bankföreningens mening kunde detta medföra olyckliga psykologiska verkningar. Följden kunde lätt bli att krav på värdesäkring restes även inom andra områden av samhällslivet. Och därest dessa krav i större utsträckning bifölles, skulle med största sannolikhet intresset för att hålla penningvärdet stabilt i längden försvagas.

Därtill kommer, säger bankföreningen, att — såsom motionärerna själva anfört — problemet att göra bankinsättningar värdebeständiga är synnerligen svårbemästrat. Den av motionärerna antydda utvägen att värdebeständigheten skulle garanteras av samhället torde knappast vara framkomlig. Det skulle få till följd att staten kunde nödgas göra högst avsevärda extraordinära utbetalningar just under sådana inflationsbetonade förhållanden, då det är som mest önskvärt att statsutgifterna hållas nere. Att åter lägga ansvaret för insättningarnas värdebeständighet på bankerna själva låter sig uppenbarligen icke göra under annan förutsättning än att även utlåningen indexregleras på ett eller annat sätt. En sådan anordning medför emellertid åtskilliga komplikationer. För de kreditbehövande företagen måste det te sig som en högst betydande nackdel att ej från början kunna överblicka vilka förpliktelser en lånetransaktion kommer att medföra. Därigenom undanrykes ju bland annat i stor utsträckning grundvalarna för bedömningen av t. ex. ett investeringsprojekts lönsamhet. Och för bankerna uppkommer motsvarande svårigheter när det gäller att avgöra i vad mån utsikter finnes att låntagarna skall kunna fullgöra sin återbetalningsskyldighet. En ytterligare nackdel är, att inteckningar och obligationer kommer att förlora mycket av sitt värde såsom säkerhet. Icke ens botteninteckningar i fast egendom kommer att kunna belånas till sitt fulla belopp, utan en säkerhetsmarginal måste hållas för den händelse att index, och därmed lånesumman, skulle stiga.

Bankföreningen tillägger att det system med värdebeständiga bankdepositioner som nyligen införts i Finland visat sig medföra avsevärda praktiska svårigheter i samband med utlåningen. Föreningen avstyrker motionerna.

Svenska jordbrukskreditkassan har intet att erinra mot att frågan göres till föremål för närmare övervägande. Då uppgiften torde ingå i stabiliseringsutredningens uppdrag anses dock särskild utredning i ämnet överflödig.

Svenska sparbanksföreningen ifrågasätter om det över huvud taget går att i praktiken genomföra en allmän värdebeständighetsgaranti för alla medel insatta på bankräkning. Försök att genom indexklausul skapa värdebeständighet har visserligen gjorts här i landet beträffande obligationer och i Finland även beträffande bankinsättningar. Man har dock ännu icke tillräckligt lång erfarenhet av dessa försök för att det skall vara möjligt att här komma med något bestämt omdöme. Enligt Sparbanksföreningens mening kan det därför vara motiverat, att en utredning av värdebeständighetsfrågan företages.

Sparbanksföreningen anser dock att den garanti från samhällets sida för värdebeständigheten hos banksinsättningar, som motionärerna efterlyser, i första hand bör få formen av en sådan ekonomisk politik, som förhindrar inflation. Utan en ekonomisk politik med denna målsättning blir ett försök att åstadkomma värdebeständighet för vissa sparade medel endast en halvmesyra, med en sådan ekonomisk politik är en värdebeständighetsgaranti obehövlig.

Utskottet. Den av motionärerna väckta frågan om åtgärder i syfte att göra i bank sparad kapital värdebeständigt bör icke utredas i särskild ordning utan får övervägas i ett större sammanhang. Enligt vad utskottet inhämtat avser den av statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkallade stabiliseringsutredningen att behandla den större frågan om värdefasta placeringar. Till utredningen har överlämnats en på uppdrag av finansdepartementet utarbetad PM angående indexregleringar på lånemarknaden. Under sådana omständigheter är icke någon åtgärd påkallad från riksdagens sida för att främja motionernas syfte. Utskottet hemställer sålunda,

att motionerna I: 139 och II: 175 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 mars 1957

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, Mogård*, Werner, Stähle och Danmans;

från andra kammaren: herrar Schmidt, Larsson i Julita, Andersson i Ronneby*, Svensson i Stenkyrka, Persson i Appuna, Adamsson, Regnéll och Löfgren.

* Ej närvarande vid justeringen.